

ДОГОВІР ПОЖЕРТВИ ЯК ФОРМА ДАРУВАННЯ

THE DONATION CONTRACT AS A FORM OF GIFT

Головей І.І.,
студент юридичного факультету
Ужгородського національного університету

Заборовський В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Ужгородського національного університету

У статті розглядається питання про правову природу договору пожертви на основі порівняння його із договором дарування. Акцентується увага на порівнянні «пожертви», «благодійної пожертви» і «договору пожертви», «договору благодійної пожертви». Визначається правова природа договорів про надання грантів і цільової безповоротної фінансової допомоги.

Ключові слова: договір дарування, пожертва, форми договору дарування, благодійницька діяльність, форми благодійництва, благодійна пожертва, договір благодійної пожертви, цільова безповоротна фінансова допомога.

В статье рассматривается вопрос о правовой природе договора пожертвования на основе сравнения его с договором дарения. Акцентируется внимание на сравнении «пожертвование», «благотворительное пожертвование» и «договора пожертвования», «договора благотворительного пожертвования». Определяется правовая природа договоров о предоставлении грантов и целевой безвозвратной финансовой помощи.

Ключевые слова: договор дарения, пожертвования, формы договора дарения, благотворительная деятельность, формы благотворительности, благотворительное пожертвование, договор благотворительного пожертвования, грант, целевая безвозвратная финансовая помощь.

This article examines legal nature of contract donation based its comparison of donation contract. Attention is focused on comparing «donation», «charity donation» and «donation agreement», «contract charitable donations». Determine legal nature of contracts for grants and targeted non-repayable financial assistance.

Key words: contract of gift, donation, donation contract forms, charitable activities, forms of philanthropy, donations, contract charitable donations, grant, target non-repayable financial assistance.

Актуальність теми. Договір дарування і договір пожертви на сьогоднішній день регулюють питання безоплатного передання певного майна іншій особі. У законодавстві необхідність визначення основних ознак цього правочину і на основі застосування на практиці переваг конкретного виду стає передумовою для досягнення мети, яку автори визначили у своєму дослідженні. Актуальність проявляється й у тому, що це дослідження покликане розкрити співвідношення договору дарування і договору пожертви, та співставлення із рекомендаціями щодо використання кожного виду таких договорів. Також актуальність даної роботи проявляється у порівняння договору пожертви на основі розкриття правової сутності благодійної діяльності, оскільки остання опосередковується за допомогою укладення договорів пожертви та передання пожертви.

Дослідженнями правової природи договору дарування і пожертви займалися провідні вчені України та інших держав. Дослідженням проблем основних видів договору дарування і пожертви займалися у своїх працях Л.М. Горбунова, М.С. Долинська, А.М. Ерделевський, А.М. Ісаєв, Є.М. Ключова, М.М. Малєйна, О.С. Яворська та інші науковці.

Метою статті є аналіз правової природи договору пожертви за допомогою розкриття його основних ознак і порівняння із договором дарування та іншими правочинами, які здійснюються під час благодій-

ної діяльності. Завдання, які ставлять перед собою автори: визначення сутності договору дарування та пожертви, порівняння договору дарування із договором пожертви, встановлення відмінності пожертви від договору дарування, визначення специфіки укладення договорів і їх мету; визначення правової природи договорів про надання грантів і цільової безповоротної фінансової допомоги.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання безвідплатних договорів, які укладаються у формі дарування, відбувається на основі Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) (глава 55 «Дарування»), Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [1] та інших нормативно-правових актів. Відповідно до ч. 1 ст. 717 ЦК України за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдарованому) безоплатно майно (дарунок) у власність. Іншим важливим договором, що посвідчує перехід права власності, є договір пожертви. Згідно з ЦК України пожертвою є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, особам для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети.

Перш ніж перейти до співвідношення договору дарування і пожертви, необхідно відмітити, що спільними ознаками для всіх видів договору дарування і пожертви є те, що вони є безвідплатними,

оскільки договором, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування. Під безоплатністю розуміється відсутність зустрічного надання з боку обдаровуваного [2, с. 10]. Однак треба врахувати, що сплата символічної суми за дарунок (дрібних монет при даруванні ножів) не робить цей договір відплатним. У даному випадку обов'язковою умовою є те, що обдарований усвідомлював умовність й символічність такої відплати. Як зазначалося, договір дарування є безоплатним, тому дарувальник не має права вимагати від обдаровуваної особи зустрічних дій майнового або немайнового характеру. Договір дарування, укладений з порушенням вимог Закону про безоплатність передання іншій стороні майна у власність, є нікчемним [3].

Слід відмітити, що характерною ознакою для договору пожертви є те, що з природи цього виду правовідношення (а саме наявності наперед обумовленої мети), цей договір необхідно укладати у письмовій формі у зв'язку з певними можливими ризиками його невиконання. Як справедливо зауважує О.С. Яворська, доцільно звернути увагу, що в правозастосувальній діяльності неодмінно виникне питання: хто ж може звернутися до суду з відповідною вимогою у випадку використання пожертви всупереч обумовленим цілям чи про зміну мети її використання. Тобто, механізм реалізації практично відсутній. Очевидно, що правом на звернення до суду у випадку використання пожертви всупереч обумовленим цілям та про зміну цільового її використання мають бути наділені будь-які зацікавлені особи, про що має бути зазначено у ч. 2 ст. 730 ЦК України [4, с. 142].

У науковій літературі дискусійним є питання про розмежування договору дарування і пожертви у призмі регуляції ЦК України та Закону України «Про благодійницьку діяльність та благодійні організації». Законодавець розмежовує поняття дарування і пожертви, і водночас, на думку авторів, робить спільне правове регулювання останнього з благодійницькою діяльністю. Так, за ознаками ст. 729 ЦК України пожертва є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, особам, встановленим ч. 1 ст. 720 цього Кодексу, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети. Ч. 1 ст. 6 Закону України «Про благодійницьку діяльність та благодійні організації» передбачає, що благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього закону» [1].

Іншим важливим моментом при дослідженні правової сутності договору пожертви є співвідношення пожертви і благодійної пожертви. Автори дослідження вважають, що різниця між «пожертвою» і «благодійною пожертвою» полягає у конкретизації останньої, а саме «цілей благодійницької діяльності», що, у свою чергу, відноситься як поняття

родової мети щодо безпосередньої мети, яка буде визначатися за допомогою договору про пожертву. А.М. Ерделевський зазначив, що тим певним призначенням, за яким використовується пожертвування, повинна бути саме загальнокорисна наперед обумовлена мета. Така мета завжди є необхідною ознакою договору пожертвування. Однак, якщо той, кого обдаровують, є громадянином, ця мета повинна бути виражена явно у вигляді умови договору, а при передачі пожертвування іншим суб'єктам її наявність презюмується, виходячи зі спеціальної правоздатності останніх і спрямованості результатів їхньої діяльності до загального добра [5].

Вказане дає можливість дійти висновку про необхідність внести зміни до статті 6 Закону України «Про благодійницьку діяльність та благодійні організації», а саме словосполучення «наперед обумовлених цілей благодійницької діяльності» замінити на «наперед обумовлену мету, яка не суперечить цілям благодійницької діяльності, передбаченим цим законом», а визначення «благодійна жертва» замінити на «пожертва». Обґрунтування таких пропозицій щодо змін у законодавстві пов'язане з необхідністю визначення основних незмінних понять, оскільки сторони в договорі пожертви можуть розуміти по-різному «цілі» та «мету» договору і відповідні внесення допомогли б більше узгодити норми ЦК України та ЗУ «Про благодійні організації та благодійну діяльність».

В аспекті нашого дослідження слід звернути увагу й на те, що аналіз норм ЦК України дає можливість дійти до висновку, що ці поняття є тотожними. Так, сутність договору пожертви у ЦК України наводиться через розкриття поняття «пожертви». Якщо порівнювати визначення, яке викладене в Законі України «Про благодійницьку діяльність та благодійні організації», то «благодійну жертву» законодавець також опосередковує через укладення «договору про благодійну жертву». Виходячи з цього, можна дійти висновку, що законодавець фактично ставить тотожність між такими поняттями, як «пожертва», «благодійна жертва» та відповідно «договір пожертви» і «договір про благодійну жертву».

В аспекті проведеного дослідження важливе значення також має сам факт посвідчення договору пожертви та договору дарування. Автори вважають, що договір дарування і пожертви не мають великої різниці під час порівняння їх ознак, зокрема, при посвідченні таких договорів нотаріусом. Укладаючи договір пожертви, нотаріус посвідчує цивільно-правовий договір, за яким пожертвувач передає безоплатно обдаровуваному жертву (дарує рухомі та нерухомі речі) у власність для досягнення обумовленої мети, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, якщо предметом договору є нерухоме майно. Посвідчуючи такий правочин, нотаріус повинен пересвідчитися, щоб приватні внески та майно на благодійну діяльність не носили ознак «відмивання грошей» [6, с. 183].

На думку авторів, поряд з іншими договорами дарування пожертва відповідно до норм ЦК України має свої специфічні ознаки. По-перше, істотною умовою є встановлення у договорі пожертви певної наперед обумовленої мети, задля якої й укладається пожертва. По-друге, сутність договору надає жертвувачу додаткове право здійснювати контроль за виконанням пожертви відповідно до мети, встановленої у договорі. По-третє, додатковою підставою для розірвання даного договору є вимога жертвувача у разі використання цієї пожертви не за призначенням. Також різниця полягає й у розірвання договору. Жертвувач або його правонаступники мають право вимагати розірвання договору про пожертву у відповідності до ч. 3 ст. 730 ЦК України лише у випадку, коли пожертва використовується не за призначенням. Але це правило не додержується, якщо пропозиція звернена до невизначеного кола осіб, та у зібраних коштах не можливо виділити майно конкретних жертвувачів [7, с. 20].

Розкриваючи питання про сутність договору дарування і пожертви, слід звернути увагу й на те, що спільною ознакою між ними є можливість укладення з ініціативи будь-якої сторони. М.М. Малєйна відзначила, що іноді на сайтах різних громадських благодійних фондів, у засобах масової інформації зустрічається інформація, де вказується адреса, телефон і банківські реквізити фонду або особи і пропонується кожному внести вклад у грошовій формі на будь-які потреби. Така інформація звернена до невизначеного кола осіб і при наявності всіх істотних умов є публічною офертою [8]. При цьому потрібно врахувати й наявність специфічної ознаки пожертви, за якою при жертвуванні юридичній особі може бути обумовлено цільове використання майна або грошей, але цього може й не бути, тоді майно використовується відповідно до його призначення [9, с. 158]. Можна дійти висновку, що юридичні особи більше користуються формою договору пожертви, ніж договору дарування, якщо у даного суб'єкта права є безпосередня ціль – благодійна діяльність.

Розкриваючи правову сутність договору пожертви, як форми дарування, слід також дослідити питання щодо правової природи договорів про надання грантів і цільової безповоротної фінансової допомоги і їх співставлення із договором пожертви. Перш ніж співставити ці договори, необхідно проаналізувати законодавчо закріплені дефініції понять «грант» та «безповоротна фінансова допомога». Так, грантова угода (договір) відповідно до ст. 2 постанови Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу технічної допомоги» № 153 від 15 лютого 2002 року [10] – угода між донором або виконавцем та реципієнтом про передачу фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті в рамках проекту (програми). Також слід зазначити, що згадуваний ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» встановлює поняття благодійного гранту. Ч. 2 ст. 6 Закону ви-

значає благодійним грантом цільову допомогу у формі валютних цінностей, яка має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником. Цією частиною також визначається, що до благодійних грантів застосовуються положення про благодійні пожертви, якщо інше не визначене законом. Щодо безповоротної фінансової допомоги, то відповідно до п. 14.1.257 Податкового кодексу України такою допомогою є сума коштів, передана платнику податку згідно з договорами дарування, іншими подібними договорами або без укладення таких договорів [11].

Автори зазначають, що оскільки до грантів застосовуються положення про благодійні пожертви, а безповоротна фінансова допомога може передаватися за допомогою укладення договору дарування, ці договори за своєю суттю передбачають безоплатне, безповоротне надання коштів громадській організації для реалізації певних цілей, що відповідають статутній меті. При цьому, враховуючи твердження М.В. Менджул про те, що особа, яка надає громадській організації грант (або цільову безповоротну фінансову допомогу), має право здійснювати контроль за цільовим використанням грошових коштів і право розірвання договору про надання гранту (цільової безповоротної фінансової допомоги) та повернення коштів, якщо грошові кошти використовуються не за призначенням [12, с. 304], ми розділяємо її позицію, що договори про надання грантів, цільової безповоротної фінансової допомоги по своїй природі є договорами пожертви.

Висновки. Відповідно до поставленої мети дослідження автори роблять висновок, що в українському законодавстві недостатньо регулюється питання щодо відмежування ключових понять, а також присутнє недостатнє правове регулювання у ЦК України, і внаслідок цього пропонується внести зміни до ЦК України і Закону України «Про благодійницьку діяльність і благодійні організації».

Звертається увага на те, що договір дарування і пожертви за своєю суттю є подібними правочинами, а тому робиться висновок про доцільність розгляду правової природи пожертви, як форми дарування. Вказується на те, що різниця між даними правочинами проявляється лише щодо деяких положень, зокрема, наявності наперед обумовленої мети (опосередкування за допомогою договору пожертви при здійсненні благодійної діяльності).

У статті також робиться висновок про те, що законодавець фактично ставить тотожність між такими поняттями, як «пожертва», «благодійна жертва» та відповідно «договір пожертви» і «договір про благодійну жертву».

Авторами роботи на підставі дослідження правової сутності договорів про надання грантів та цільової безповоротної фінансової допомоги робиться висновок, що по своїй природі вони є договорами пожертви, оскільки передбачають безоплатне передання коштів громадським організаціям для визначених цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05 липня 2012 року № 5073-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 25. – Ст. 252.
2. Ісаєв А.М. Договір дарування за Цивільним кодексом України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / А.М. Ісаєв. – Х., 2009. – 19 с.
3. Договір дарування: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 16 березня 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0021323-11>.
4. Яворська О.С. Особливості дарування як способу безвідплатного передання майна у власність // О.С. Яворська // Вісник Львівського університету. Серія «юридична». – 2008. – Вип. 46. – С. 135–143.
5. Ерделевский А.М. Бойтесь данайцев, дары приносящих! [Електронний ресурс] / А.М. Ерделевский // Бизнес-адвокат. – 2000. – № 21. – Режим доступу: http://www.juristlib.ru/book_1669.html.
6. Долинська М.С. Деякі правові аспекти укладення та нотаріального посвідчення договору пожертви, як різновиду договору дарування / М.С. Долинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 176–184.
7. Договір дарування / Л.М. Горбунова, С.В. Богачов, І.Ф. Іванчук, Г.В. Красій; М-во юстиції України. – К.: ТОВ «Поліграф-Експрес», 2006. – 35 с.
8. Малеїна М.Н. Пожертвование – разновидность договора дарения. [Електронний ресурс] / М.Н. Малеїна // КонсультантПлюс. – 2005. – Режим доступу: <https://www.lawmix.ru/comm/586>.
9. Ключева Є.М. Особливості договору пожертви за Цивільним кодексом України / Є.М. Ключева // Університетські наукові записки. – 2008. – № 4. – С. 156–158.
10. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : постановва Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 153. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>.
11. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.
12. Менджул М.В. Участь громадських організацій у договірних зобов'язаннях / М.В. Менджул // Держава і право: юрид. і політ. науки: зб. наук. праць. – 2012. – № 55. – С. 300–305.

УДК 347.94

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ДОКАЗІВ І ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ

CORRELATION OF CONCEPTS OF EVIDENCE AND SOURCES OF EVIDENCE

Гусєв О.Ю.,
магістрант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються питання поняття, юридичної природи та ознак засобів доказування в цивільному процесі. Аналізуються проблеми їх видів і правової регламентації у цивільному процесуальному законодавстві України. На їх основі визначаються спільні та відмінні риси засобів доказування з поняттям доказів, а також окреслюються деякі аспекти їх розмежування.

Ключові слова: цивільний процес, теорія доказування, докази, фактичні дані, засоби доказування, ознаки засобів доказування, процесуальна форма доказів.

В статье рассматриваются вопросы понятия, юридической природы и признаков средств доказывания в гражданском процессе. Анализируются проблемы их видов и правовой регламентации в гражданском процессуальном законодательстве Украины. На их основе определяются общие и отличительные черты средств доказывания с понятием доказательств, а также некоторые аспекты их разграничения.

Ключевые слова: гражданский процесс, теория доказывания, доказательств, фактические данные, средства доказывания, признаки средств доказывания, процессуальная форма доказательств.

The article deals with concept, legal nature and characteristics of sources of evidence in civil proceedings. There is an analysis problems of their types and legal regulation under civil procedural legislation of Ukraine. On this basis there are determined common and distinctive features with concept of evidence, and also outlined problems of demarcation.

Key words: civil litigation, theory of proof, evidence, actual facts, sources of evidence, signs of evidence, procedural form of evidence.

Актуальність теми. Однією з основоположних категорій цивільного процесу вважається поняття засобів доказування. За умов відсутності легальної дефініції цього поняття у фаховій юридичній літературі висловлюються різноманітні точки зору щодо

розуміння їхньої правової природи. Видається, що для більш точного розуміння змісту поняття засобів доказування потрібно провести розмежування цього явища з суміжними. Для цього необхідно визначити співвідношення між поняттями, які виступають ба-